

ביאורים

כסיכום לדבריו, מפרט רבי יוסף אלבו את מספר העיקרים והשורשים. המספר הכולל הוא אחת עשרה. ייתכן, שהוא רוצה להראות שלאחר החקירה המעמיקה שעשה אין הוא חולק על הרמב"ם באופן מוחלט, שהרי מספר העיקרים והשורשים יוצא כמעט שווה למספר עיקרי האמונה של הרמב"ם. גם הרמב"ם יודה שיש שלושה עיקרים, והוויכוח יתמקד בשאלה אילו שורשים נכנים לרשימת אמונות היסוד שכל יהודי צריך להאמין ולהגות בהם.

גם בחלק מהדברים שיש ביניהם ויכוח, הוא אינו ויכוח מהותי. למשל, רבי יוסף אלבו מנה את ידיעת ה' ואת השגחתו על הברואים כשני שורשים. הרמב"ם, לעומתו, מנה את שני אלו כאמונות יסוד אחת. לא תיתכן השגחה של ה' על האדם ללא שהוא ידע מה הוא עושה כל רגע. שניהם מסכימים על אותו דבר אך השאלה היא כיצד לספור את האמונות.

רבי יוסף אלבו מוסיף, שאם נמנה את הבחירה החופשית כאחד מהעיקרים מספר העיקרים יעלה שנים עשר עיקרים ויהיה כמעט כמו מניינו של הרמב"ם. לעומת זאת, הוא אינו מוכן למנות את התכלית בשילוח, דהיינו את האמונה שיש מטרה שלמענה הקב"ה שלח את נביאיו לגלות את רצונו לבני אדם. הסיבה לכך היא שתכלית זו גנוזה באמונה שיש שכן ועונש, דהיינו שיש טוב עליון שאליו האדם צריך להגיע, אם יעשה את רצון ה'. טוב זה הוא בעצם המטרה הגדולה שאליה התכוון הבורא.

רבי יוסף אלבו סיים בכך את המאמר הראשון, שבו עסק לעומק בסוגיית עיקרי האמונה. את המאמרים הבאים הוא מקדיש כדי לפרש את העיקרים והשורשים, להעמיק בכל עיקר ועיקר בפני עצמו, ולהראות איך השורשים מסתעפים מהעיקרים שמנה.

הרחבות

• האלוהים והזמן

נִשְׁאִין לוֹ, יִתְבָּרַךְ, הַתְּלוֹת בְּזְמַן. רבי יוסף אלבו מלמדנו כי אחד מעיקרי האמונה הוא שהאלוהים אינו מוגבל בזמן, באופן פשוט את הזמן ניתן לחלק לעבר הווה ועתיד, חלוקה שאינה שייכת לגבי האלוהים. המהר"ל במספר מקומות מסביר שהתלות בזמן שייכת רק בדברים גשמיים הקשורים במעשה האדם ובגופו, אך בדברים מופשטים ושכליים מושג הזמן איננו קיים: "דע כי הזמן יש לו ייחוס (שייכות) אל הגשם, ודבר זה מבורר למי שעייין בחכמה כי ההמשך והחילוק (האפשרות לחלק לגורמים דבר מוגדר) אשר יש לזמן הוא דומה להמשך וחילוק הגשם, שכל גשם יש לו המשך והוא נחלק. ועוד כי הזמן נתלה בגשם כי הזמן מתחדש מן התנועה" אם לא תהיה תנועה במציאות, אזי לא תהיה משמעות לזמן, משום שהזמן אינו דבר בפני עצמו, אלא שהגדרתו היא ההבדלים בין רגע לרגע והם נובעים מהתנועה, "והתנועה היא לגשם (רק דברים גשמיים נעים), והמעייין ידע כי הזמן והתנועה והגשם משתתפים מתייחסים בכל דבר" [גבורות ה' מו] [עייין עוד במהר"ל תפארת ישראל יד, כה]. הרב צבי יהודה קוק לימד על הזמן: "קיימות נוסחאות פילוסופיות רבות לגבי מהות הזמן, אבל באופן כללי ניתן לומר שהזמן הוא קשר האדם עם העולם. אנו נמצאים בעולם בתוך מציאות של זמן במסגרת של זמן. מציאות הזמן נובעת מהעובדה שיש אדם בעולם" [שיחות הרצי"ה, ויקרא עמוד 222] הזמן משמש את האדם לצרכיו בעולם, ולכן מושג הזמן אינו שייך ביחס לאלוהים.

סיכום מספר
העיקרים
השורשים

וְיִהְיֶה מִסְפַּר הָעִקְרִים וְהַשְּׂרָשִׁים, לְפִי-זֶה, אֶחָד-עֶשֶׂר: מְצִיאוֹת ה'; וְהָאֲחָדוֹת; וְהַרְחֻקָּת הַגְּשָׁמוֹת; וְשִׂאִין לוֹ, יִתְבָּרַךְ, הַתְּלוֹת בְּזְמַן; וְשֵׁהוּא, יִתְבָּרַךְ, מְסַלֵּק מִן הַחֲסְרוֹנוֹת; וּמְצִיאוֹת הַנְּבוּאָה; וְאֲמוֹת שְׁלִיחוֹת הַשְּׁלִיחַ; וְתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם; וְיָדִיעַת ה'; וְהַהֲשָׁגָה; וְהַשְּׂכָר וְהַעֲנָשׁ. וְאִם נִמְנָה יָדִיעַת ה' וְהַהֲשָׁגָה עִקָר אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁמְנָה אוֹתָם הַרְמַב"ם ז"ל, יִהְיֶה מִסְפַּר הָעִקְרִים עֶשְׂרֵה בְּלֶבַד. וְאִם נִמְנָה הַבְּחִירָה בְּכָל־ל הָעִקְרִים לְדַת הָאֱלֹהִית, אַחַר שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לַה בְּהַכְרַח, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה הַכְרַחִית לַה בְּמָה שֶׁהִיא אֱלֹהִית, יִהְיֶה מִסְפַּר הָעִקְרִים שְׁנַיִם-עֶשֶׂר אוֹ אֶחָד-עֶשֶׂר. וְלֹא נִמְנָה הַתְּכַלִּית-בְּשִׁלּוּחַ עִקָר לְדַת הָאֱלֹהִית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא קוֹדֵם לְכָל סְדוּר וְנִמּוּס, אֲנוּשִׁי אוֹ אֱלֹהִי, כְּבַחִירָה - לְהִיּוֹת הַשְּׂכָר הַמְיָעֵד בְּדַת הָאֱלֹהִית הוּא הַתְּכַלִּית הַמְיָחֵד אֵלֶיהָ, שֶׁכְּבָר נִמְנָה עִם הָעִקְרִים.

סיים המאמר
הראשון

וּבְכָאן נִשְׁלַם הַמְאָמֵר הָרִאשׁוֹן, הַחוּקֵר עַל מִסְפַּר הָעִקְרִים וְהַשְּׂרָשִׁים הַמְסַתְעֵפִים מֵהֶם, וְעַל הַדְּבָרִים הַפּוֹלְלִים לְדַתוֹת הָאֱלֹהִיוֹת; וְהַשְּׁבַח לְאֵל אֲשֶׁר עַד-הֵנָּה עֲזָרְנוּ. וְעַד-הֵנָּה הִגִּיעַ מַה שֶׁהִיְתָה כּוֹנֵנָתוֹ לְבָאֵר מַעֲנֵן הָעִקְרִים וְהַשְּׂרָשִׁים הַמְסַתְעֵפִים מֵהֶם בְּחַבּוּר הַזֶּה; וְאוּלָם לְבַקְשַׁת אוֹהֲבֵי יְרֵעֵי, מִן הַמְאָמִינִים וּבְעֵלֵי הָעֵינָן, שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנִּי לְבָאֵר לָהֶם הַבְּנֵת הָעִקְרִים הָאֵלוֹ וְשְׂרָשֵׁיהֶם הַמְסַתְעֵפִים מֵהֶם וְהַנְּלוּיִם אֵלֶיהֶם, בְּדַרְךְ נְכוֹנָה וְקְרוּבָה אֶל הָעֵינָן הַתּוֹרִי, הַגְּדֹלְתִי וְהוֹסֵפְתִי עוֹד הַשְּׁלֵשָׁה-מְאָמְרִים אַחֲרֵיהֶם הַנִּמְשָׁכִים לָזֶה, וְעַל-כֵּן יַעֲדֵתִי בַתְּחִלַּת הַסֵּפֶר לְבָאֵרָם. וּבְאֵל לְבַדּוֹ הָעֶזֶר, יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וְתַהֲלָה, אָמֵן.

